

PROZA AUGUSTA ŠENOEA (SAŽETAK)

1. romani i pripovjetke s građanom iz suvremenog građanskog života

U svojim pripovijetkama Šenoa finim zapažanjem ulazi u seoski, malograđanski i gradski život promatraju i sudbinu svojih junaka u političkim previranjima i postavljaju i svojim pristupom temelje hrvatskog realizma. U tim je tekstovima Šenoa već i pripovjedni naglasak stavljao na karaktere nego li na radnju, inzistira na socijalnoj i psihološkoj motivaciji likova i svojom izvedbom najviše se približavaju realističkoj paradigmi, koju Šenoa uostalom zagovara i propagira (*Naša književnost*). Likovi novela građanskoga sadržaja kontekstualizirani su u konkretnu sredinu i često stvoreni prema stvarnim životnim uzorima.

Pripovjeda koji dio njegova opusa tematski je najčešće vezan za građanin iz suvremenog života Hrvatske, odnosno Zagreba. Šenoa je inicirao sve bitne teme kojima se baviti hrvatska književnost do kraja 19. stoljeća. Iako je pisao i pripovjetke s povijesnom tematikom gdje nastavlja tradicionalnu pripovijetku s povijesnim motivima, ali na višoj razini (npr. *Turopoljski top*, prva Šenoina tiskana novela), Šenoa je ipak svoj pripovjedački rad pretežno usmjerio prema suvremenoj problematici, otvaraju i na taj način neke teme koje će postati središnjom preokupacijom hrvatskih realista osamdesetih godina. Riječ je npr. o temi raspadanja seljačkih zadruga poslije ukidanja kmetstva (*Barun Ivica*), polagano propadanje plemstva (*Kanarinova ljubovca*, *Vladimir*), o društvenim procesima što se javljaju na relaciji selo - grad (*Prosjak Luka*, *Branka*) i slično.

Posebno valja istaknuti pripovijetku *Prijan Lovro* kojom je Šenoa na ovoj temi o problemu intelektualca podrijetlom sa sela, neshvaćenog u prije svega gradskoj sredini u kojoj se kreće i živi, koja će u hrvatskoj književnosti dobiti vidno mjesto i u djelima pisaca kasnijih literarnih razdoblja. Međutim, važnost te pripovijetke ne treba tražiti samo u Šenoinu izboru teme. Ona je iznimno ostvarenje i po svojim stilskim obilježjima kao jedno od onih temeljnih djela kojima obilježavamo začetke realizma u hrvatskoj književnosti. U uvodnom okvirnom dijelu ove pripovijesti Šenoa u ukomponiranom razgovoru između pripovjedača i junakinje ove novele govori indirektno i o svom shvaćanju suvremene proze koje se može iščitati i u njegovu programatskom članku *Naša književnost*. Pitanje koje Šenoa razmatra svodi se na sljedeće: umjesto velikih romantično-sentimentalnih epizoda s izvanjskim dramatskim, pomalo spektakularnim slikama, ili već šabloniziranim ljubavnim motivima, on kroz taj uvodni literarni dijalog otvara mogućnost pronalaženja posve novih tematskih sadržaja: to je problem odnosa pojedinca i društva, tj. djelovanja društva na pojedinca. Pri opisivanju ovjekovih intimnih, emocionalnih stresova, psihičkih trauma rođenih u sukobu s društvenim

moralom i društvenim konvencijama u cjelini - pisac vidi najveću mogućnost stvaralačke, umjetničke kreativnosti. Umjesto dotadašnjih novelističkih tematskih preokupacija, posebno onih s hajduko-turskom tematikom kakva je u tom trenutku još uvijek suvereno dominirala, Šenoin pripovijeda uporno ustraje na realnoj i objektivnoj tematici. Polazeći od misli što ju je objavio 1877. godine u „Viencu“ da svaki čovjek na ulici nosi u sebi manju ili veću u pripovijetku, Šenoa je u svom stvaralaštvu prihvatio osnovnu tezu poetike realizma, kako nema tako neznatnog događaja koji ne bi mogao biti zanimljiv kao literarna tema.

S druge strane *Prijanu Lovri* možemo uvjetno reći suprotstaviti Šenoinu pripovijetku autobiografskoga sadržaja *Karamfil sa pjesnikova groba* koju je Ivo Frangeš ocijenio kao najromantičnijom Šenoinom novelom. Naslov novele upućuje na motiv prešanoga karanfila koju je pripovijeda našao u knjizi pjesama slovenskoga romantičarskog pjesnika France Prešerena, a koji je uzet upravo na njegovu grobu prije dvadeset godina. Uvođenjem motiva cvijeta počinje duža evokacija okolnosti u kojima se našao na Prešerenovu grobu te tipičnih romantičarskih epizoda i detalja: prijateljstvo sa Slovencom Albertom, boravak u prirodi i bijeg od civilizacije, ljubav i izrazita emocionalna privrženost prema lijepoj Neži i njezina smrt, melankolični sentimentalni pesimizam i sl. Eminentno romantičarska realizacija ove Šenoine pripovijetke dodatno svjedoči o glavnim karakteristikama protorealizma, tj. nastojanju i ideji da poetika općenito bude realističnija, no u pojedinim ostvarajima još uvijek postoje prepoznatljiva romantičarska rješenja.

2. povijesni romani

Iako je prvi hrvatski povijesni roman *Severila ili slika iz progonstva kršćana u Sisku* Ivana Krstitelja Tkalčića iz 1866., po etičkoj kontinuitetu toga žanra (kao i hrvatskoga realističkoga romana općenito) može se vezati uz prvi Šenoin roman *Zlatarovo zlato* koji je objavljivan u nastavcima u „Viencu“ kroz 1871. god. Šenoini povijesni romani slijede model koji je u europsku književnost uveo škotski pisac Walter Scott, a bit tog romanesknog modela jest vjerna rekonstrukcija zbivanja nastala kao rezultat istraživanja autentičnih dokumenata i povijesnih vrela – Šenoa isto u slučaju svojih povijesnih romana u pripadajućim predgovorima precizno navodi kojim se to no povijesnim izvorima služio. U povijesnim romanima Šenoa inzistira na analogijama prošlosti i sadašnjosti uz prosvjetiteljsku namjeru da čitatelj iz te analogije treba sâm spoznati i izvući lekciju za budućnost. No, isto tako odabrane povijesne događaje autor koristi kao ključ za rješavanje aktualnih društvenih i političkih problema. U Šenoinim povijesnim romanima već je naglasak stavljen na dinamiku radnje negoli na psihologiju likova, pa često imaju burne i uzbudljive zaplete i rasplete te poprilično

razvedenu radnju, dok su likovi kreirani u crno-bijeloj tehnici i u prepoznatljivim tipizacijama romanti arskih modela (npr. hrabri vitez, poštena i plemenita djevojka, fatalna žena, likovi intriganata, itd.).

Svojim je povijesnim romanima – *Zlatarovo zlato* (1871.), *uvaj se senjske ruke* (1875.), *Selja ka buna* (1877.), *Diogenes* (1878.) i *Kletva* (1881.) – Šenoa najve i uspjeh postigao me u itateljima, i to prije svega zbog sposobnosti spretnog i zanimljivog fabuliranja. Istina, fabule njegovih romana približno su sli ne: u svakom emo takvom djelu nai i na standardizirane ljubavne epizode kao i na lik intriganta kojemu je osnovna zada a da zapli e radnju, što joj daje živost i dinami nost, a ti su intriganti, kao i fatalne žene, istodobno i nositelji sudbina pojedinih junaka. Osim romanti arski intoniranih scena u ljubavnim epizodama (gdje su akteri slabije provjerljive ili gotovo izmišljene osobe) te ponekad trivijalnih motiva ubojstava, otmica i sli no, Šenoini junaci su i stvarne povijesne osobe, naj eš e ocrtane uvjerljivim realisti kim postupcima.

Poznata je, uostalom, injenica da je Šenoa pažljivo prou avao povijesnu gra u i arhivske materijale (Kr eli eve *Annuae* u slu aju *Zlatarova zlata*), što mu je omogu avalo vjerno opisivanje povijesnih ambijenata, obi aja i odnosa me u glavnim povijesnim junacima. Što se tematika Šenoinih povijesnih romana ti e, *Zlatarovo zlato* tematizira sukob izme u gospodara Medvedgrada Stjepka Gregorijanca i zagreba kih Gri ana te ga isprepli e sa zabranjenom ljubavi izme u plemi a i gra anke, tj. Stjepkova sina Pavla i Dore Krupi , k eri gri koga zlatara. Povijesno neverificirana ljubavna pri a postoji i u romanu *uvaj se senjske ruke*, a isprepletana je s epizodama iz povijesti senjskih uskoka na po etku 17. st. Me u Šenoinim povijesnim romanima *Diogenes* se smatra najsuvremenijim, izme u ostaloga i stoga što je dekadentno hrvatsko društvo 18. stolje a sa svim svojim makijavelisti kim politi kim spletkama koje prikazuje moglo biti analogija hrvatskom društvu Šenoina doba.

Selja ka buna roman je koji obra uje doga aje izme u 1564. i 1574. godine, vezane za postanak, tijek i tragi ni slom selja ke bune pod vodstvom Matije Gupca. U pozadini te glavne radnje je višegodišnja sudska parnica izme u Uršule Hening i Franje Tahija oko imanja Susedgrad i Donja Stubica. U vremenu obuhva enom temom i radnjom romana otkrivaju se povijesne i politi ke prilike Hrvatske u 16. stolje u, ocrtavaju odnosi me u hrvatskim plemstvom. U svom posljednjem povijesnom romanu *Kletva* prikazana je buna koju su hrvatski velikaši digli protiv hrvatsko-ugarskog kralja Žigmunda Luksemburškog, ali i borbe izme u biskupskog kaptola i gra anskog Gri a. Roman nosi naslov prema kletvi koju je kaptolski biskup Pavao bacio na gra ane Gri a pred Boži 1396. god., a u romanu ne nedostaje ni ljubavna pri a (Berislav i An elija). Roman je zbog Šenoine smrti dovršio Josip

Eugen Tomi, koji je me utim po ocjeni suvremene književne kritike i kasnije doma e književne povijesti u raspletima donio znantno slabija pripovjedna rješenja i stilski nedora eniji jezi ni izraz od Šenoina izvornika.

Šenoa je svojim povijesnim romanima ostvarivao zanimljivu kombinaciju romanti arskih i realisti kih elemenata: struktura romana, posebno fabula, naj eš e je romanti na, ali mu je ve ina likova, osobito onih iz gra anskih i malogra anskih sredina, kao i opisi sredina, realisti ki vrlo uvjerljiva.

3. feljtoni

Književni rad Šenoa zapo eo upravo feljtonima u novinama i asopisima (*Zagrebulje*). Ve od žurnalisti kih napisa iz Praga i Be a, preko feljtona (*Zagrebulje*, *Vje ni Žid u Zagrebu*), u kojima je, smjestivši ih u zagreba ku sredinu, propagirao kult narodnog jezika, uzdizao nacionalni ponos ili se ironi no odnosio prema Nijemcima - sve do svoje ure iva ke politike u asopisu „Vijenac“ (od 1874.) ili aktivnoga kazališnog rada (dramaturg i upravitelj) - on je neprestano sa stajališta štrosmajerovskog narodnjaka geslom «prosvjetom k slobodi» težio tome da književnost bude angažirana, da ne bude samo umjetni ki izraz, nego i pokreta aktivne hrvatske nacionalne i društvene misli.